

شپوچه کرنا رومانا "خه جا به رلینی" یا (حه سه نئبراهم) ی لدویش "تیورا دهروونشیکاریبا که سایه‌تی" یا ئه دله‌ری

د.شقان قاسم حسن

پشکا زمانی کوردی، فه کولتیبا زانستین مروقاپایه‌تی، زانکۆیا زاخو، زاخو، هه ریما کوردستانی - عیراق

shivan.qasim@uoz.edu.krd

د. دولت محمد احمد

پشکا زمانی کوردی، فه کولتیبا زانستین مروقاپایه‌تی، زانکۆیا زاخو، زاخو، هه ریما کوردستانی - عیراق

dewletmihemed@gmail.com

زانیاریه کانی توییزینه وه

به رو اری توییزینه وه:

۲۰۲۳/۳/۹: وهر گرتن:

۲۰۲۳/۶/۴: په سه ند کردن:

۲۰۲۴: بلاو کردن وه: پايز

ووشہ سه ره کییه کان

Psychological Analysis of Personality, Feeling Inferior, Alfred Adler, Khaj Al-Berlini, Rasho

Doi:

10.25212/lfu.qzj.9.3.12

پوخته

رۇمان وەکو گىرنگىرىن و بەرفرەھەترين ژانرى ئەدەبىاتىيە، گەلەك
جاران بۇويە ئامرازى بېئىزى بەرجەستە كەرى زىن و ژيانا جفاكى،
دابونەريت، تىيەزىنەن جياوازىن تەخوجىنەن جودا جودايىن جفاكى
كوردى؛ ئانکو ئەف ژانرى ئەدەبى وەکو قودىكەكى بۇويە كو
رۇمانقىسىن كورد تىيدا، ب پەيقيەن خۆ رەھوش و بارودۇخىن ژيانا تاكى
كورد و نىزپىنا ئەھى بۆ ژيانى، بەرجەستە كرييە. بىڭۈمان رۇمان ھەلگرا
پەياما رۇمانقىسىيە، كو گەلەك جاران رەۋشا دەرروونىيە ئەھى تىيدا
پەنگەندەت؛ رۇمانا "خه جا به رلینی" یا (حه سه نئبراهم) ی زى،
ئىك ژ ئەوان رۇمانىن كوردىيە كوشىۋازى زىن و ژيار و كەسایەتىيَا
جفاكىيَا مروقى كورد ب شىۋە و تايىەتمەندىيىن جۇراجۇرۇن ئەۋىفە،
تىيدا پەنگەندەن.

رەخنه يىا دەرروونشىكارى ب گشتى و تیورا "دەرروونشىكارىيَا
كەسایەتى" يان زى "دەرروونشىكارىيَا كەستەوەر" يان زانا (ئەلفرىد
ئەلىپى)، ئىك ژ ئەوان تیورانە كوشىۋازى زىن ب بىنەمايىن
پەيوهندىدار ب كەسایەتىيَا مروقى دەت و ب بۆچۈونا ئەھى
رەھەندى جفاكىيىن مروقى جەھى پويىتەپىدانىيە و بەرۋاڭى تیورا

دهروونشیکاریبا (فرۆید)ی، کو گرنگی ب لایه‌ن خۆمماکی و غەریزه‌بایا مرۆقی ددهت؛ (ئەدلەر) د ئەوئی باوه‌رییدایه کو فاکته‌ر و په‌وشین جفاکی، ده‌ستنیشانکه‌رین سه‌رەد‌ریکرئین مرۆقینه، نەک غەریزه‌بیین سیکسی. هەرژ بهر ئەقى چەندى کوبنە‌مایین ئەقى تیۆریبا (ئەدلەر)ی د پۆمانا "خەجا به‌رلینی" یا (حەسەن ئیبراھیم)یدا به‌رجه‌سته دبن، مە ئەف پۆمانه وەکو کەردەسته‌ین خافى ۋەكولینا خۇ ل ژىر ناقۇنىشانى شرۇقە‌کرنا پۆمانا "خەجا به‌رلینی" یا (حەسەن ئیبراھیم) ى لدویف "تیۆرا ده‌روونشیکاریبا کەسايەتى" یا ئەدلەری ھەلبزارت و ل دویف میتۆدا رەخنه‌بیا (وه‌سفى - شرۇقە‌کارى) ۋەكولینا خۇ ئەنجامدا.

پەيقىن کليل: ده‌روونشیکاریبا کەسايەتى، ھەستکرن ب کیماسىبىن، ئەلفرىيد ئەدلەر، خەجا به‌رلینى، پەشۇ.

پیشە‌کى:

ئەدەب ب گشتى و پۆمان ب تايىبەتى وەکو ۋەرپىزىا ھزرا مرۆقى، دەھر قۆناغە‌کىدا بىت پىنگاڭاچىن کارىگەر ھاقىتىنە و ھەردەم ۋەرپىزىا کار و كريبار و بۆچۈون و بىرىن مروقىنە دناف جفاکىدا، ب شىّوه‌يە‌کى وەسا کو مىزۇو و نافەرۆك و مەبەستا ھەر دەقە‌کى ئەدەبى، ھەلگرئ پەيام و بارودۇخە‌کى جفاکى و ئابۇورى و سىپاسى و پەوشە‌نېرىيىا سەردەمن خۆيە، ئەق پىنگاڭاچە ژى پېرى ئەوان گھەۋىرپىنانە ئەۋىن دبن سىبەردا ئەدەبى خۇ دىياردەكەن، کو پەنگە‌دانان ئەوان د زۇربەيا چالاکىيەن دىترى ئىيانا مروقىدا دىياربۇويە. مىللەتى كورد گەلەك تىتال و بۆچۈونىن جفاکى يىن نەرپىنى و خرالپ ھەبۈويە و پۆمانا (خەجا به‌رلینى) ئىتك ژ ئەوان پۆمانانە قىايە ئەوان تىتالىن نەرپىنى و خرالپ کو دناف جفاکى كورده‌وارى و يىن دىدا ھەبۈويە نىشانبەدت و باس ل كەسە‌کى كوردېكەت کو ھەمى زىيانا ئەوى برىتىيە ژ بەدە‌وشتى و خرالپ سەرەدەرېكىن لگەل ھەقىزىن و زارۆك و خىزاناخۇ و پشتگۇھ ھاقىتىن ئەوان پىشى چووينە ژدەرقة‌ھى وەلاتى دەكت.

که‌رسه‌تیه‌بین قه‌کۆلینی: بربیتییه ژرۆمانا "خه‌جا به‌رلینی" یا رۆماننقبیس (حه‌سەن ئیبراھیم)‌ای، کو لدویف بنەمايین تیۆرا "دەروونشیکاریبا کەسته‌وهر" یا (ئەلفرید ئەدلەر)‌ای ھاتییه شپوقة‌کرن.

گرنگییا قه‌کۆلینی: گرنگییا ئەقى قه‌کۆلینی، دئه‌وئ چەندىدایه کو بۆ جارا ئېکى بەرجه‌سته‌بوونا بنەمايین سەره‌کیبین تیۆرا "دەروونشیکاریبا کەسايەتییا" زاناین دەررۇنى (ئەلفرید ئەدلەر) لسەر رۆمانا "خه‌جا به‌رلین" یا (حه‌سەن ئیبراھیم)‌ای دھیتە پراكتیکرنبۇ دەولەمەندىكىندا رەخنە یا ئەدەببیا كوردی ژلاین پراكتیکیيیقە.

پیبازا قه‌کۆلینی: ئەف قه‌کۆلینه لدویف میتۆدا (وه‌سفى یا شرۇفة‌کارى) ھاتییه ئەنجامدان.

ئارمانجا قه‌کۆلینی: ئارمانجا قه‌کۆلینی بربیتییه ژدويچچوون و سەلماندنا بەرجه‌سته‌بوونا تیۆرا "دەروونشیکاریبا کەسايەتى" یا زانا (ئەدلەر)‌ای و ب تايیبەتى ژى، بنەمايین ئەوئى يىن (ھەستکرن ب كىماسىيىن؛ کو پىكىدەھىن ژ: ھەستکرن ب كىماسى، قەرەبۆکرن، شىوازى زيانى، گرنگىپىيدانا جقاکى، ئارمانجدارى، گرىيىا مەزناھىيىن - گرىيىا باشتريينى) د رۆمانا "خه‌جا به‌رلینى" یا (حه‌سەن ئیبراھیم)‌یدا.

ھەيکەلنى قه‌کۆلینى: قه‌کۆلین ژبلى پىشەكى و ئەنجام و لىستەيا ژىدەران، ژ دوو پشكان پىكىدەيت، پشكا ئېكى تىۋىرييە و يا تايیبەت ب (دەرازىنکەك لدۇر رەخنەيا دەروونشیکارى، ناساندنا (ئەلفرید ئەدلەر)‌ای، تیۆرا دەروونشیکاریبا کەسته‌وهر يان دەروونشیکاریبا کەسايەتى و بنەمايین تیۆرا ناقبىرى)، پشكا دووپىن ژى يا پراكتىكىيە، کو بەرجه‌سته‌بوونا بنەمايین تیۆرا "دەروونشیکاریبا کەسايەتى" یا (ئەدلەر)‌ای لسەر رۆمانا "خه‌جا به‌رلینى" یا رۆماننقبیس (حه‌سەن ئیبراھیم)‌ای ب خۆفەدگىرت.

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هرزی باوه پینکراوه له لایهن زانکوی لوپناني فه‌پهنسی ده‌ردنه‌چیت-هه‌ولیر-کورستان-عیراق

به‌رگی (۹) - ژماره (۳)، پايز ۲۰۲۴

ژماره‌ي توماري نيوده‌له‌تى: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

1. پشکا ئېكى: ده رازىنكەك لدور رەخنه يا ده روونشىكارى:

1.1. پەيوهندى دنابەرا ئەدەب و ده روونناسىيىدا:

پەيوهندى دنابەرا ئەدەب و ده رووننيدا مىززووېكى كەفن ھەيە، كۆ بۇ دەستپىكا ژيانا مرۆفایەتىيى دزقىرىتەفه، كەوانە "پەيوهندى نىيوان ئەدەب و ده روونى مرۆف پېۋىسىتى بە سەلماندىن نېيە، ئەم پەيوهندىيە ھەميشە خەسلەتىكى دووسەرەي ھەيە، ده روونى مرۆف ئەدەب دەخولقىنىت و ئەدەبىش ده روونى مرۆف پەروەردە دەكتات" (ئيمامى: 2018: 242) و ھەردووك دېنە تەواوكەرى ئېك و دوو ب ئېك ئاراستە كاردكەنە سەر ئېك و دوو، ئەق پەيوهندىيە "زەينىڭى دەستپىيدىكەت، دەمنى مرۆڤى پېكەك دىتى ژبۇ دەرپىينا ده روون و ھەستى خوھ" (حاجى: 2008: 39) ھۆزانغان يان نېيسەر ژ گۆشەنىڭايەك و ده روونناس ژ گۆشەنىڭايەك دى دىنېرىتە ژيانا مرۆڤى، بەلىن تىپۋانىنا ھەردووكان وەكى ئېكە، چونكى ھەردووكا گۈنگىيەن ب ژيان و وىئەيىن ژيانا مرۆفایەتىيى دەن و ھەر ئېك ژ ئەوان ب شىۋەيەك ژ شىۋەيەن لېكەپىان و دويقچوونا خۆ تېكەلى ھەست و سۆز و خەيال و بابهتىن ده روونى و گىانى يېن مەرۆڤى دەكت.

1.2. ئەلفرىيد ئەدلەر:

ئېك ژ سەركىش و دامەززىنەر ئەتاباخانە يا شرۇقە كرنا ده روونى و رەخنه يا ده روونشىكارىيە، كۆ بۇچۇونىيىن سايكۈلۈزىيىن (فرۆيد) ئەتابىكەنە كەمزن كەرىيە سەرگەلەك كەسىن ھەقچاخىن ئەوى و پىرانىيا ئەوان كەسان ب ئەوان بۇچۇونان كارىگەر بىوون و پالپشتىپا (فرۆيد) ئەتكەن و (ئەلفرىيد ئەدلەر) ئەمساوى ئېك ژ ئەوان كەسان بۇو. دېتن و بۇچۇونىن (ئەدلەر) پەوتە كە دېتىرا ده روونشىكارى بۇو كۆ پاشتى (فرۆيد) ئەركەفتى و ئەق ئەتاباخانە يە يان ئەق سەمتە - مىتىدا ده روونشىكارىيَا كەسايەت - ژ پىنخەمەت شرۇقە كرنا كا ده روونى لسەر تىكستىن ئەدەبى، پاشتبەستنى لسەر خەونان و جەقەنگىن ئەدەبى دەكت، كۆ ب پېكە گۈپىيا (ھەست ب كىيماسىكىرنى) ئەق چەندە دەپىتە كەن، بەرۋاڭىز بۇچۇونىن (فرۆيد) ئەق تىۋرا خۆ دېچەسپىنىت و جەختى لسەر ھەست ب كىيماسىكىرنى دەكت و ب دېتىن ئەوى، ئەق گۈپىيە زىيەت رۇلۇ خۆ دناف تىكستى ئەدەبىدا دگېرىت و نېيسەر راستىپا خۆ دناف ئەقىن گۈپىيىدا دېيىيت (شەمپىسا: ۱۳۸۳: ۲۲۴) - ۲۲۵، ب واتايەكادى، (ئەدلەر) "لە بىرۋەكەدا، يان غەریزەي حەزىزىدەن لە خۆدەرخستن بۇ

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هرزی باوه‌پینکراوه له لایهن زانکوی لوپناني فه‌پهنسی ده‌ردنه‌چیت-هه‌ولیر-کورستان-عیراق
به‌رگی(۹)-زماره(۳)، پايز ۲۰۲۴

زناره‌ی توماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

قه‌ره‌بووکردن‌وهی هه‌ستکردن به که‌می، له‌گه‌ل فرویددا هاوارایه، به‌لام له ناوه‌رۆکه که‌بیدا له‌گه‌لی هاوارا نبیه و لیئی جیاوازه" (قه‌طوس: 2011: 35) و (بنیره: مه‌عروف: 2012: 52)، که‌واته ب بوچوونا ئه‌دلره‌ی "پیشکه‌وتن و شارستانیبیه‌ت و داهینانی به‌رهه‌می ئه‌دبه‌بی مرۆف له‌سەر بنه‌مای هه‌ستکردن به رق و که‌میبیه له ده‌روونبیدا، ئه‌مەش هیئزی توپانی پیدده‌به خشیت" (رده‌ئوف: 2017: 238)، ئه‌ق چه‌نده گرنگیبا باری ده‌روونی و ره‌نگفه‌داننا ئه‌ویبیه دناف به‌رهه‌می ئه‌دبه‌بیدا.

1.3. گرنگترین بنه‌مایین تیورا "ده‌روونناسیبا که‌سایه‌تی" یا (ئه‌لفرید ئه‌دلره‌ی): (ئه‌دلره‌ی) به‌روفاژی (فرۆید) کو کریارین مرۆقى ده‌رئه‌نجامن غه‌ریزه و خۆ‌ماکان و (یۆنگ) کو سەرەدەریکرنا مرۆقى ده‌رئه‌نجامن بنه‌مایین ویراسی ل قەله‌مدان (بیدس: 1986: 126)؛ کاروکریار و سەرەدەریکرنبین مرۆقى ده‌رئه‌نجامن کارتیکرنبین جقاکی ل قەله‌مددهت و تیورا ناقبری ژئه‌قان بنه‌مایان پیکدهیت:

1.3.1. هه‌ستکردن ب کیماسیبی (Inferiority feeling): هه‌ستکردن ب کیماسیبی خاله‌کا گرنگه د تیورا (hee‌ستکردن ب کیماسیبی) یا (ئه‌لفرید ئه‌دلره‌ی) کو به‌هراپتربیا ژیده‌رین گریبدای بابه‌تن ده‌روونی گەله‌ک ژئه‌وان کریارین مرۆقى بوئه‌وئی چەندئ دزفریننه‌قە. هه‌ستکردن ب کیماسیبی ئېیکه ژئه‌وان بنه‌مایان ئه‌وین هەر ژ ده‌ستپیئکن (ئه‌دلره‌ی) باسکرین، ئانکو "بەکیك له و چەمکه گرنگانه‌ی ئه‌دلره‌ر گریي (خۆ بەکەم زانین)، که بنه‌مای ده‌روونزانی تاکی له‌سەر دامەزراند و بەشیوه‌یه کی بەربلاو ئەو چەمکه باوه له پانتایی ده‌روونزانیدا" (رەسولوو: 2012: 53) و (بنیره: بیدس: 1986: 160)، کو ئه‌دلره‌ر وەسا بۆدچیت کو هه‌ستکردن ب کیماسیبی تىشته‌کی ئاساییه، چونکى هەر کەسەك دزیانا خوھدا ھەست ب کیماسیبی دکەت جار بۆ جاران، بەلئ ئەو کیماسیبیه نەبیتە ئەگەر ئەرئ چىبۇونا کیماسیبی بخوه، ئانکو "ئەو کەسى گریي با کیماسی بەھەی، بۆچوونه‌کا نەگونجايى سەبارەت ب خوھ هەیه و ھەست دکەت نەشیت خوھ لگەل بىداویستىن ژيانى بگونجىنىت" (عبدالرحمن: 2018: 59)، ژېرکو ئەگەر تاک ھەست ب کیماسیبی بکەت يا ره‌وايىه، بەلئ لدویف ئەھوئ کیماسیبی بەردەواام نەبیت، چونکى (بەردەواامى

بوون لسهر کیماسیبین ب بۆچوونا ئەدلەری نەساخیبیه و دڤیت ئەم بزانین ھەستکرن ب کیماسیبین یا جودایه ژ گریبیا کیماسیبین، له‌وما ھەستکرن ب کیماسیبین گەلەك جاران بۆ مروقی یا باشه) (عقدا و زمانی و محمدی: 1395: 5)، ئانکو ئەوان گریبین زگماکی به‌رهه‌من بووریبین و دەمەکن دویر نین، بەلكو (پەیوه‌ندیبیا ئەوان ب ئاره‌زوویا پری ئارمانجانقه ھەیه، کو مروقی ھانددهن بەرهف ئارمانجەکا دیارکری، قیچا ئەو ئارمانج ل دەمن نەو یان داھاتیدا بھیتەدی) (غريب: 1971: 28) و (أدلو: 2005: 77)، ئەدلەر دقتابخانه‌یا دەروونزازانیبیا تاکەکەسى جەختى لسەر توانتىن تاکەکەسى دکەت و گرنگیبیا ئارمانجى دزیانا تاکەکەسى ب گرنگى ل قەلەم دەدت و ب دېتىنا ئەدلەری "مادام ھەستیک ھەیه و امان لىدەکات، کە ئىمە ھەمیشە بىر لە باشتربوون بکەينەوه، ئەگەر دەستیش بگرین بە ھەندىك شت، کە ئازايەتیمان دەردەخات ئەوه خۆ پزگارکردنمانه لە ھەستى خۆ بە كەم زانىن" (ئەدلر: 2005: 67 - 68) و ل ئەوى دەمى ئەف ھەستە دیاردېبىت دەمن تاکەکەس دگەھیتە ئارمانجىن خۆ بىيىن تايىبەت و دەرئەنجام دوو گرى چىدبن (ئىك ژ ئەوان گریبیا کیماسیيانه و تاکەکەس ب ھەر ئەگەرەكى پشتى روی ب روی ھندەك كريبار كارفەدانان دېبىت دیاردېبىت، بەلىن گریبیا دووويىن گریبیا قەرەبۆکرنىيە كو تاکەکەس ھەولدەت قەرەبۆيا ئەوان کیماسیيان بکەت ئەۋىن لدەف پەيدابووين) (أدلو: 1379: 54 - 55). ئەف بىنهمايە ژ چەند تەوەرەكان پىكىدھىت:

1.3.1.1 ژداستدا نا جەستەی و ھەستکرن ب کیماسیبین

ل ئەقىرىدا تاکەکەس بزاقي دکەت بۆ تۆلەھەرنى و قەرەبۆکرنا ئەقى کیماسیبین دەستکەفتىن جقاکى و كار و پىشە و ... هەتد بکەت، مەرج نېنە د ئەقى بزاقيدا سەركەۋىت، بەلكو دېبىت سەرنەكەۋىت، قىچا ئەگەر سەرنەكەۋىت ل ئەوى دەمى ھەست ب کیماسىيىا جەستەيى دکەت و ھەر دەم دېبىتە کیماسىيە كا سەرەكى و گرنگ؛ چونكى ئەف چەندە ياخىدا گرېدايىيە ب رۇخسارى ھەر تاکەكسەكىيە و ب بەراوردىكىدا جەستەيى خۆ لگەل يېن دەرۋوبەرئ خوھ (Ryckma: 2008: 119)، دى چەوانىيىا سەرەدەرىكىن لگەل ئەقى کیماسىبىن، بىريارا سەركەۋىت و شەستنا تاکەکەسى ل ھەمبەر ھەستکرن ب کیماسىيىا جەستەيى د كۆمەلگەھىدا كەت. ب واتايە كا دى،

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هرزی باوه‌پینکراوه له لایه‌ن زانکۆ لوبنانی فه‌پهنسی ده‌ردەچیت-هه‌ولیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (۹) - ژماره (۳)، پايز ۲۰۲۴

ژماره‌ی توماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

خوگونجاندن لگه‌ل ئهوان کیماسیبیان دبیته ئه‌گه‌رئ سه‌رکه‌قتنى، بەروقاڑى ئه‌قى چه‌ندى خوونه‌گونجاندن لگه‌ل ئهوان، دبیته ئه‌گه‌رئ شکه‌ستنى (شميسا: ۱۳۸۳: ۲۲۵).

1.3.1.2. ژده‌ستداندا دايياب و هه‌ستكرن ب کيماسيبين

ئه‌ف هه‌ستكرنه ژى ب شىوه‌يەكى بەرفەه و كاريگەر لده‌ف هنده‌ك كەسان رەنگەداناب ئه‌گه‌رئ نەبوون و ژده‌ستداندا (دايىك و بابى) كو بۇويه ئه‌گه‌رئ هه‌ستكرنه كا تاييهت ياكىماسىبىي د ژيانىدا، چونكى دايىك و باب قەرىزى ژيانەكائاسووده و ئارامن بۆ زارۋىيەن خۇ و نەمان يان ژده‌ستداندا ئهوان رۇناهىيە ئه‌قى ژيانى نامىنيت و دچىت، لەوما گرنگىيەكائەزىن و تاييهت ب ئه‌قى چه‌ندى د ناقەرۆكاب بەرھەمېن ئەدەبىدا ھاتىيەدان، لەوما مرن يان كوشتنا دايىك و بابى رەنگەداناكا بەھىزا دەرروونى لده‌ف نقيسەر و ئەدىيابان قەدھينىت، ئه‌قە ژى دەرئەنجامى هه‌ستكرن بىن دايىك و بابى يە بۆ تىركىن ئه‌قى كيماسىبىي يە، "ھەر ئەق چەندە دى بىتە ئه‌گه‌رئ هندى كو پشتى مەزن دبىت و دچىتە دناف جقاکىدا، دى پىكولى كەت و ئى فالاھيا كو ژ ئەنجامى پشتگوھ خستنى د كەسايەتىيَا ويدا پەيدابۇوى، پېكەت..." (عبدالرحمن: 2018: 59)

1.3.1.3. ژده‌ستداندا خىزانى (زۇن و زارۋىكان)

مل ب ملى ژ دەستداندا دايىك و بابى، دىيىنин ژده‌ستداندا خىزانى ژى گەله‌كاكارىگەره و رەنگەدانەكائەنەنەرەنەن د كەسايەتىيَا مرۆقىدا چىدكەت؛ چونكى پشتى پىكەھىنانا ژيانا ھەۋزىنېيىن، گرنگىتىن تشت لده‌ف تاكەكەسى خىزان (زۇن و زارۋىكان)، لەورا ژده‌ستداندا خىزانى، واتايا ژده‌ستداندا ژيانى، ئىيھىزىربۇونى و شكەستنى دەدەت. دەملى تاكەكەس خىزان و زارۋىكىن خۇ ژده‌ستدەت، هەست ب كيماسىبىيەكائەزىن دەدەت و دونيا ل پىش چاقان تارى دبىت و دبىتە كەسەكى ناوازە و بەرەف هندهك سەرەدەرىكىن و كاروکريارىن خاراپ و نەگونجايىھە دچىت، كو دناف جقاکىدا نەپەسەنە و ھاتىيە رەدكىن. بىڭۈمان ئەق چەندە ژى ژپىيختەمەت پەركىن ئەھۋى كيماسىبىيَا ژده‌ستداندا خىزانىيە، ئەقجا ب ئه‌گەرېن وەكى مرن، قەدەرئ و كوشتنى، يان ب

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هرزی باوه‌پینکراوه له لایهن زانکۆی لوپنانی فه‌پهنسی ده‌ردەچیت-هه‌ولیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (۹) - ژماره (۳)، پايز ۲۰۲۴

ژماره‌ی توماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئه‌گه‌ره‌کن تایبەتین وەکی (بابەتین خیزانی و ئارىشەيا نامووسى و بەدرەوشتىيىت) يان ب ھەر
ھۆکارەکن دىتىرى تایبەتى بيت. (عبدالرحمن: 2018: 59).

1.3.1.4. ھەزارى و ھەستكىرن ب كىيماسىيىت

ئەف جۆرى ھەستكىرن ب كىيماسىيىت گەلەك دژوارە و "دەردىيکى كوشندەيە، لەوەتەي مروق
لەسەر رۇووی زەمین زیاوه ھەندى كەس لە ژيانىيکى خۆش ژیاون و تىر و پۆشته بۇون و ھەندى
كەسيش برسى و رووت و رەجال" (صلیوه: 122: 2013)، قىجا ئەگر ژيانەكا نەخۆش و برسى
ھەبىت ل ئەوي دەمىن تاك ھەست ب كىيماسى و نەبۇونا خۆشىيىت د ژيانىدا دكەت، ئەف ژيانا
نەخۆش و برسى و نەبۇونىيىت ژى بۇ ئەگەرین سىاسى و جقاكى و ئابورى و ئايىنى و ...ھەتى
دزقىيەتەقە، كو ئەف ئەگەره ژى لدويف چقاكىن جياواز دەيىنە گھۆپىن و دېبىت د ئىك چقاكىدا ل
دەم و سەرددەمەكى بۇ ئىكى دى بھېتە گھۆپىن، ژېرەندى لگەل ھەر گۆپىنەكا ل ئەقى شىوهى
دبىنин تاكەكەس ھەست كىيماسىيىت دكەت و ھەولددەت ئەقى كىيماسىيىت تېرىكەت، (كلاينبرگ:
1386: 479 - 480) داكو بگەھىتە ژيانەكا بەختەوەر و ئارام و ئاسوودە.

1.3.2. ھەرەبۆكىن (بەدەلقەكىن)

(ئەدلەر) ئەۋى چەندى دىاردەكت كو ھەستكىرن ب كىيماسىيىت ژىيدەرئ ئەوي كارىيە، ئەۋى كو
مروق ھەرددەم ھەلبەدت بۇ گەھشتن ب ئەۋى ھېقىيىت د ژيانىدا، ژبۇ سەركەفتىنا خۆ دنالا ژىنگەھ
و چقاكىدا. ل ۋىرىتەن بەرددەم پېكولان دكەت تاكو بگەھىتە ئەۋى چەندى، ئەوال دەمىن دەستپىيىكა
ژيانا خۆدا نەگەھشىتىيىت، لەپا ئەف چەندە ئىكە ژ مىكانيزمىن ھەرە گرنگ لەدەق ھەر كەسەكى.
(ھەر كەسەك د ژيانا خۆدا تووشى گەلەك ھنگافتان دېيت، بەلىن ژبۇ چارەسەركرنا ئەوان
ئارىشەيان د ژيانا خۆدا، دى گەلەك پېكولان كەت ژبۇ ۋەزگاركرنا خۆ و چارەسەركرنا ئەوان
پرسىرىيەكان ئەۋىن دەيىنە بەرسىنگى ئەۋى، لەپا مروق وەكى بۇنەوەرەكى چالاك د ژيانىدا،
ھەرددەم كاردەكت ژبۇ گەھشتن ب ئارمانجىيەن خۆ بىيىن تايىبەت و گرنگىن بۇ خۆ ددانىت) (عرب و
پناه: 1390). ھەر ژېر ھەندى ژى دىبىنин ھەرددەم تاك پېكولان دكەت بۇ گەھشتن ب ئەوان

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هرزی باوه‌پینکراوه له لایه‌ن زانکوی لوینانی فه‌پهنسی ده‌رده‌چیت-هه‌ولیر-کورستان-عیراق

به‌رگی (۹) - ژماره (۳)، پايز ۲۰۲۴

ژماره‌ی توماری نیوده‌له‌تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

ئارمانجان ئه‌وین بۆ خۆ دانابن، ل ده‌ستپیکی ئەف چەندە قه‌شارتینه، د پاشخانه‌یا ھەرتاکه کیدا، به‌لئ پاشی ھیدى - ھیدى لگەل بوورينا دەمى، پىنگاۋان بەرهق ئەھوی ئارمانجىچە دهاقىزىت.

1.3.1. گریّيا باشترينى (گریّيا خۆمەزن دىتنى - Superiority complex):

ئەگەر تاك ھەمبەر ھەست ب كىيماسىكىنى، بزاڤ ژبۇ بەدەلقة‌كىرنا زىدە بۆ ئەھوی كىيماسىيىن ھەبىت، دى ھەولى ژ بۆ دروستكىرنا گریّيا مەزناھىبىي دەت. د ئەقى رەوشىدا تاكەكەسى بزاڤا مەزناھىبىي، دەسته‌لەتدارىيىن و ھەسته‌كا راپادەبر بۆ شىيانىن خۆ دى ھەبىت، ئەف جۆرىن كەسان پىيەھەلدان و پەسپىن خۆ دەكەن، مەزناھىبىا لەھق ھەي، وەكى (خۆپەرسن و دەسته‌لەتدارى) و ب تىنى ھەمى تىشت بۆ خۆ دېقىن و شانا زىبىي ب خۆ دەكت؛ حەزدەن كەسىن دى بىبەها و كىم بکەن، ب واتايەكە دى؛ ئەف گریّيه لايەنلى نەرەنپىي بەدەلقة‌كىرنا ھەستىن كىيماسىيىنە و ئىك ژ پىكىن رەقىنپىي ژ ھەستكىرن ب كىيماسى يان ئارىشەيان. (دەقان و قاسمى: ۵۴؛ ۱۳۹۱) ب بۇوجوونەكاكى دى، شاش تىيگەھەشتىن تاكەكەسىيە ژ سەركەفتان و شكارىندا كەسانىن دەورو بەرلىن خۆ.

دەمى مروقق ئارمانجەكى يان ھندەك ئارمانجىن تايىبەتى ھەلدېزىرىت و بۆ سەركەفتىنى بۆ خۆ دەكتە پىيەھەر، ل ئەھوی دەمى مروقق ساخلم و خودان دەرروونەكى چاڭ، ئەوان ئارمانج و بزاڤان بۆ خۆ و بۆ دەروروبەر ئەك وەكى ئىك و يەكسان دېبىنيت، بهلئى مروقق خودان دەرروونەكى بەرزەوەندىخوار، ب تىن بزاڤان بۆ خۆ دەكت و نەقىيت كەس بىبىتە خودانى ئەوان سەركەفتان دەستكەفتان (آدلر: ۵۸؛ ۱۳۷۹). دەمى كەسەكى دىتە ئەوان سەركەفتان و دەستكەفتان بەدەستخۆققە دەھىنيت، بەرۋاھىزى كەسىن دەرروون چاڭ و دروست كۆھەرددەم پىخۇشحال دىن، دەمى دېبىن كەسەكى دى ب تايىبەتى يېن نىزىكى ئەوان، دېنە خودانى ئەفان دەستكەفتىن باش و سەركەشتىن مەزن.

1.3.2. ئارمانجىدارى

ئەف بىنەمايە لەھق مروققان حالەتەكى ئاسايى و سروشىتىيە و پىكەكە بۆ سەركەفتان ب سەر ئاستەنگان و گەھەشتىن ب كرياران، كۆ دېبىت ئەف چەندە پىكەكە بەرفە بىت، چۈنكى ئەف حالەتە مروققى ھاندەدت بۆ بەدەستقە هيىانا پىزائينان كۆ دېنە ھىقىنلى سەركەفتىنى دېيانىدا،

به‌هر‌اپتریبا جاران ئارمان‌جداری پیکه‌کا ده‌روونبیا دروسته و پیدقی ب يه‌کسانی يېن دنافبه‌را ئارمان‌جان و دانپیدانانا جوداکرنا سنوورئ تاکه‌که‌سیدا هه‌یه.
ئارمان‌جداری ئارمان‌جه کا بنه‌رده‌تیبیه د زیانا تاکه‌که‌سیدا، بهلن ئارمان‌جا نموونه‌بیبیا هه‌ر تاکه‌کی ئه‌وه‌کو ل ده‌من هه‌بوونا ئاریشه‌یان رپی ب پوی گله‌ک ئاسته‌نگان دزیانیدا دبیته‌فه، قیچا ئاریشه‌بیین جفاکی يان به‌هره‌بی يان سۆزداری بن (عقدا و زمانی و محمدی: 1395: 16) و (فه‌همی: 41).

1.3.5. شیوازی ژیانی

(ئه‌دلره‌ی) شیوازی ژیانی وه‌کی تیگه‌هه‌کن گله‌ک گرنگ د ناف زانستی ده‌روونناسیبیا که‌سايەتی دایه خوياکرن، له‌ورا هه‌رتاکه‌که‌سەك د زیانا خوهدا بۆ گه‌هشتتا ئه‌وئی ئارمان‌جى ئه‌وا بخوه دانای کاردکەت، هه‌ر ژبه‌ر ئه‌قى چه‌ندى ھه‌ر که‌سەك د زیانا خوهدا پیکولان دکەت شیوازه‌کى تايیه‌ت و جودا دگریتە به‌رخوه ژبۇ گه‌هشتتا ئه‌وئی ئارمان‌جى ئه‌وا د میشکى خوهدا دانای، له‌وما (ھه‌ر که‌سەك ژکه‌سەکى دى ھەق جودایه چ كەس د نافا جفاکیدا وھ‌کی ئېلک نین، بھلنى گله‌ک جاران ژینگە‌ها مرۆقى دبیتە ئەگەرئ لادانا که‌سايەتیبیا مرۆقى د ناف جفاکیدا و تووشى گله‌ک ئاسته‌نگان دبیت، کو شیوازی ژیانه‌کا نه‌باش د دەتە به‌رخوه). (آدلر: 2005: 26)

شیوازی ژیانی ده‌ئەنجامىن کارلیکه‌کيیه دنافبه‌را ھۆکارىن بۆ‌ماوه‌بی و ژدایکبۈونى و ژینگە‌ھ و شیانین داهىنانا تاکه‌که‌سی، چونکى نايیت شیوازی ژیانی تاکه‌که‌سی بەرتەنگ و گرتى بیت، که‌واته شیوازی ژیانی بابه‌تەکن گرنگە ژئه‌وان بابه‌تىن زانستی ده‌روونناسیبیا تاکه‌که‌سیدا کو جەختى لسەر سروشتنى تاکه‌که‌سی ژبۇ بجهه‌بىنانا ئارمان‌جان دکەت، مەبەست پى ئارمان‌جىن تاکه‌که‌سی و پیکىن بجهه‌بىنان و دوييقچوونا ئه‌وان ئارمان‌جانه ئەوین تاك دگەھیتى، ئانکو (شیوازی ژیانی هزرەکا گريمانه‌کرييە و هەمى لايىن ئىن ژیانى ب خۆقە‌دگرىت لدويف هنده‌ک پىنگاھىن تايیه‌ت يان پیکىن گەھشن و ب دەستقەھىنانا ئارمان‌جان. (ئه‌دلره‌ی) وەسا بۆ دچوو کو هەمى مرۆفایتى ژلاين ئارمان‌جانفه د بنەرەتدا ئېلک، بھلنى لدويف حەز و ئارەزوويان بۆ ھەولدان ب گەھشن ب سەركەفتىن دەھىنە گوھۆرین) (آدلر: 1379: 60 - 61); چونکى هەمى مرۆف ژلاين سەرەددىر و

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هرزی باوه‌پینکراوه له لایهن زانکۆی لوپنانی فه‌پهنسی ده‌ردەچیت-هه‌ولیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (۹) - ژماره (۳)، پايز ۲۰۲۴

ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

شیوازی ژیانی وه کی ئېیك نین و جیاوازن، ئانکو ئەم دشىئين بىئىن شیوازی ژیانی (ئەو شیوازی رەفتارىيە ئەۋى ئاكەكەس بۇ قەرەبۆكۆنا ھەستكىن ب كىيماسىيىن پى راپبىت). (عقدا و زمانى و محمدى: 1395: 14) و (بنىرە: فەھمى: 21-27)

1.3.6. گرنگیدانا جفاكى

(ئەدلەر) د ئەۋى باوه‌رېدايە كۆ گرنگیدانا پەيوهندىيىن جفاكى بۇ تاكەكەسى گەلهك گرنگە، چونكى "لەراستىدا ئەم زانايە باوهرى بەهوه ھەبۈو كە مروقق ھەر لە سەرەتاوه كائينىيىكى كۆمەلایەتىيە ئەم كۆمەلایەتىبۇونەي وادەكەت مروققەكان بىهەسترىن بەيەكتىرەوە" (عەبدوللە: 2013: 18)، ھەروھسا ئەو ژيانا تاكەكەسى د ناڭ جفاكىدا، رەھوشتى مروققى خويادكەت كانى ئەو پەھوشتە يى باشه يان نە؟ ئەرى ئەو مروققە يى جفاكىيە يان كەسەكى جفاكىيە ب تىنى لدويف حەز و پەيوهندىيىن خۆ يىيەن تايىەتقة دېيت؟ د ھەمان دەمدا ب بۆچۈونا (ئەدلەر)، مروقق ھەر ژ دەستپېكى خۆ يا ڙايىكبۇونى تا داوىيما ژيانا خۆ، حەز و پەيوهندىيىن جفاكى ھەنە و دېيت لگەل چارەيىن خۆ ب ئارامىيىن بىزىت، بەلىن گەلهك جاران ژىنگەها مروققى وەلە مروققى دەكت، پاشتەرېبىت و ب تىنى بىزىت. ھەروھسا گرنگیدانا جفاكى شىۋەيەك ڙ شىۋەيىن ھارىكارى و پەيوهندىيىن كەسايىەتى و جفاكى و سۆزدارى نىيە، بەلكو گرنگیدانا جفاكى واتايا وئى ياكویر ئەوه، بکو شىۋەيىن تاكەكەسىيە بۆ ھارىكارىكىدا خەلکى ڙبۇ بەستقەھەينانان ئارمانجان و ھاندانان جفاكى (Schultz & Schultz: 2004: 133). ئەقە ڙى دېيتە ئەگەر كۆ گرنگیدانا جفاكى دېيتە پىقەرئ ئېكىن بۇ بىرېقەبرىنا دەرەوونى تاكەكەسى و ئاستى گرنگیدانا جفاكى ياكەكەسى.

د ھەمان دەمدا ب بۆچۈونا ئەدلەرى مروقق ھەر ژ دەستپېكى خۆ يا ڙايىكبۇونى تا داوىيما ژيانا خۆه حەز و پەيوهندىيىن جفاكى ھەنە و دېيت لگەل چارە يىيەن خۆه ب ئارامىيىن بىزىت، بەلىن (گەلهك جاران ژىنگەها مروققى وەل مروققى دەكت پاشتەرېبىت و بتنى بىزىت) (عقدا و زمانى و محمدى: 1395: 12)، ڙېھرهندى ناقېرى سى رېك دىاركىن د ژيانا زارۋەكىنېيىدا ب ئەقى شىۋەيى ل خوارى:

1- فەگەريان بۇ ئەزمۇونىن زارۋەكىنېيى.

- شرۆفه‌کرنا خه‌ونان.
- دویش ئىكدا هاتنا ژدایكبوونى.
- (المليجي: 2001) (97)

2. پشکا دوویى: پراكتىكىرنا به‌رجه‌سته بۇونا بنه‌مايىن تىۋرا "دەرروونشىكارىيا كەسايەتى" يا (ئەدلەر)ى سەر رۇمانا "خەجا بەرلىنى" يا (حەسەن ئىبراھىم)ى: ب گشتى بنه‌مايىن تىۋرا ئادلەرى د رۇمانا رۇمانقىسى ناقېرىدا رەنگەدانەكا كارىگەر به‌رجه‌سته دكەت، كو ب تايىھەتى بنه‌مايىن ھەستكىن ب كىماسىيىن ئەو ژى ب ئەگەر ئەنگەدانان ئەوي بارى دەرروونى بۇويه ئەوئى ل دەف ناقھاتىدا دروست بۇويه.

2.1- ھەستكىن ب كىماسىيىن: ئەف بنه‌مايىه د ئەقى رۇمانىدا لدەف كاره‌كتەرئ سەرەكى (رەشۇ) ي پشکەكا مەزن بخۇقە دگرىت و ب پلا ئىككىيا بنه‌مايىن تىۋرا (ھەستكىن ب كىماسىيىن) دھىيەتە ھۇمادىن، ژېرکو ناقېرى د بار و كاودانەكى دەرروونى يىن دۇواردا ژىايە و ھەر ژ زارۇكىننېي زىكا دايىك و بابى خۇ ژىدەستىددەت و ھەر ژ ئەوي دەمى پىقە ئەف ھەسته لدەف پەيدا دىيت ھەتا دويماهىكى ژيانى.

ئەف بنه‌مايىه دابەشى سەرچەند چەند جۆرەكان دىيت، وەكى ل خوارى دىيار:

أ- ژداستانا جەستەي و ھەستكىن ب كىماسىيىن: ئەف جۆرئ ھەستكىن ب كىماسىيىن وەكى ژ ناقى ئەوي دىيار ب ئەگەر ئەندەستانا ئەندامەك يان پىتر ژ ئەندامەكى جەستەي لدەف تاكەكەسى پەيدا دىيت، لەما تاكەكەس دەمن خۇ لگەل كەسىن دەرۋوبەرئ خۇ بهراورد دكەت ژلاين دەرروونىقە ھەست ب ئەقى كىماسىيىن دكەت، لەما ئەف جۆرئ ھەستكىن ب كىماسىيىن پاشتى بىرىندار بۇونا كاره‌كتەرئ سەرەكىيىن رۇمانى (رەشۇ) ي و پەككەفتىن ئەوي دىاردىيت، كو وەكى دىيار دەستى ئەوى ژكاركەفتىنە، ھەر ئەف بۇويه ھېقىنى ھەستكىن ئەوى ب كىماسىيىا جەستەيى.

ھەزىيە بىزىن ئەف جۆرئ ھەستكىن ب كىماسىيىن كىمترىن پىزەيان بخۇقە دگرىت د رۇمانى بخۇ ب پىكاكا كاره‌كتەرئ سەرەكىيىن رۇمانى:

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هر زی باوه پینکراوه له لایهن زانکوی لوپناني فه پهنسی ده ده چیت-هه ولبر-کورستان-عیراق
به رگی (۹) - ژماره (۳)، پايز ۲۰۲۴

ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

"پشتی گله ک شهر و پیکدادانان دگه دوزمنی. ئەز بسەختى بريندار بووم... پشتى دەمەكى
درېئ، ئەز ساخ بووم. بومە نىقە مروق. من نەشىا چو كارا بكم. من نەشىا قەگەپ ناف شۆپەشنى.
(ئيراهيم: 2010: ل 13، 14)"

د ئەقى پارچىدا وەسا دياردبىت ئەف ھەستە پشتى بريندار بۇونا رەشۇي لگەل دوزمنى د شەرىدا
پەيدابوویە و د ئەنجامدا دەستى ئەوي ژكاركەفتىيە، ھەر ئەف ھەستە ھېدى زېدەبوویە
و نەشىايە خۆ و خىزانى خۆ خودان بکەت، دىسان ئەف ھەستە ب رەنگەكى كارىگەر د دەرروونى
ئەويدا رەنگەدایە و كارتىكىرنە كا مەزن د بارى ئەوي يى دەرروونى كريە و راستەخۆ بومە
ئەگەر ئەشىيە كا بەھىز لەھە ئەوي.

ب- ژدهستانا دايىك و بابى و ھەستىكىن كىماسىيى: ئەف ھەستىكىن كىماسىيى ۋى پشتى
شەھىدبوونا دايىك و بابى رەشۇي دياردبىت، دەمى فرۇكەيىن دوزمنى ب سەر گوندى ئەوان دا
دگەن و د ئەنجامدا دايىك و بابىن ئەوي ھەردوو شەھىد دىن، چۈنكى ھەمى زارۆك دەمى ڙنازى
دايىك و بابى دوир دىن ھەست ب كىماسى و نە ئارامىيى دەن و ھەر زوى و راستەخۆ لەھە
زارۆكى دياردبىت، لە وما دەمەن دايىك و بابى رەشۇي شەھىد دىن رەشۇ ب ئەگەر ئەبۇونا ئەوي
نازى ھەست ب كىماسىيى دەن و ئەقە ب شىوه يە كى دىۋار لەھە ئەوي دياردبىت:
(ئيراهيم: 2010: ل 3)

"براستى ئەز نزانم كەنگى ڙدايىكبوويمە!...،
"كەس ۋى راستىي نزانت. من چو ناسنامە نىنن...،
"گوندىيىن مە دگۆتن. تو وئى شەقى گوندى مە ھاتىيە سۆتن، ل بىن گەلى ل بن تراشهكى
ڙدايىكبووى...،
"پشتى دەمەكى كىم فرۇكىن دوزمنى دايىكامن دگەل كۆمەكا گونديا كوشت... بابى من پىچولكا
دا بەر سىنگى و رەقاندە دشکەفتە كىقە" (ئيراهيم: 2010: ل 7)
"ئەز ھەن دزانم، د ژىن دوسالى يا مندا، بابى من دشەپەكى دىئى داگىركەرىن وەلاتن مەدا شەھىد
بومە...،

"نزانم چهوا ئهز مه‌زن بورویمه! و کى ئهز خودان کریمه؟..." (ئیبراهمیم: 2010: ل 8)

د ئه‌قان ده‌ربپین به‌ری نوکه ب ئاشکرا بۆمە دیاردبیت ده‌می گوندییان گۆتن ژدایکبوونا ته ل گوندی و ل بن تراشه‌کن و هه‌ستکرن ب کیماسیین ب ئه‌گه‌ری نه‌بۇونا دایك و بابی لدهف ره‌شۆی هاتییه نیشاندان، کو د کاره‌سات و هی‌رشیین فرۆکه‌بیین دوزمنی دایك و بابن خۆ ژدەستدایه و پشتی ژدەستدانان ئه‌وان نزانیت چهوا مه‌زن بورویمه و کى خودان کریه و د ژیاناخۆدا تووشی گەلەک نه‌خۆشی و نه‌هاماھەتییان بورویمه و ب ئیتییمی مه‌زن بورویمه ته‌نانه‌ت ناسنافی ئه‌وی ژی بورویمه ره‌شکۆیی ئیتییم، هەر ئەف هه‌سته وەکریه ببیتە کەسەکى ۋەدەر ژ ئاسوودەبى و ئارامىیىن، کو وەکى کەسەکى نه‌ساخ و نه‌دروست ژلایى ده‌روونیقە دەیتە دیتەن.

پ- ژدەستدانان خیزانى (ژن و زارۆکان): ئەف هه‌سته پشتی چوونا ئه‌وروپا (ئەلمانیا) و ژیانا وی‌ری ده‌ستپیدکەت، کو دگەل ئیکەم رۆز و ئیکەم خولەکا ژیانى ل ئەلمانیا و ل بازیپە بەرلینى هه‌ستکرن ب کیماسییا ژدەستدانان زارۆک و ژنلى لدهف ره‌شۆی پەيدابوو هەتاکو دویماھیکا ژیانا ئه‌وی، کاریگەرییا ئەقى ھەستى ژ ھەمی ھەستىن دیترئ کیماسییىن مەزنتر بولو ھەتا گەھشته بەرزترین ئاستى کارفەدانىن ده‌روونى:

"ئەز کەتمە بەر دەستىن خەجى و كچىن وى. من چو نەما بۆ بېزم.

تنى من مافنى ھندەك پارا ھەبۇو ژبۇ جىڭارە و چايخانەبىن من... ،

"دەما من پرسىيارا کارى وى دکر، يان کا ل كىقە بولۇ؟!

دگۆت. ئەو نە مافنى تەيە... ،

"ئەقىنى زوو شوو كر. ئەز ژئى تەنا بۈوم. هەرچەندە مېرى وى نە

ب دلى من بولو. من نە دزانى کا ج كەسە، کا ج ج دينە، کا ج

رابردو ھەيە؟... ،

"ژیان وەك دايکا خوھىيە. ھەتا ئاخفتن و جل و لېكدان و رىقەچوون.

(ئیبراهمیم: 2010: ل 8)

من چو ژ کارى وى نە دزانى..."

ل (18)

هه‌ف هه‌ستا ژده‌ستدانان خیزانی و نه‌مانا مافی بپیقه‌برنا خیزانی ژلائی سنور و کاریگه‌ریبانفه به‌یزتر لیهات، ب شیوه‌یه‌کی و هسا کو پشتی ژده‌ستدانانه ھه‌قزینی ئیدی هه‌ردوو زارۆکین خو (ھه‌ردوو کچین ئه‌وی - ژیان و ئه‌قین) ژده‌ستددت، ته‌نانه‌ت مافی ب شوودانا ئه‌وان ژی نامینیت و هه‌می ده‌سەلات دکه‌قیته ده‌ستئ دایکا ئه‌وان (خه‌جى)، ب ئه‌وی ئاوايی ره‌شۆ دبیته که‌سەکى نه ته‌ندروست و هه‌ست ب کیماسیبیا نه‌بوونا شیانا سه‌رده‌ری و مافی بپیقه‌برنا خیزان و زارۆکان دکه‌ت و بتتى ل مالى و هکی که‌لە خه‌کیه.

ت- هه‌زاری و هه‌ستکرن ب کیماسیبیی: هه‌زاری ده‌ردەکی گران و کوشندیه دزیانا مرۆقاندا، بەلئ دبیت لدەف هندهک مرۆقان کاریگه‌رتر و دژوارتر بیت، کو ئه‌ف هه‌سته لدەف کاره‌کتەر و که‌سایه‌تیبین ئه‌قى پۆمانی جەھەکى تايیه‌ت د ده‌روونیدا داگیرکریه:

"ره‌شکۆ يى بى خودان .. شقانى نىرى و به‌ران.

شەلئ وى يى دریاچە .. شىقا وى دگەل يى سايىه.

مala وى ل پشتا لىسە .. دفنا وى يى بکلمىشە..." (ئیبراھیم: 2010: ل3)

"ره‌شکۆ ره‌شکۆ بەختى تەمە.

ھەکەر بۆ نۆبا مە .. تو نەوە مala مە.

دلئ مە دئ رەش بىت.. خوارنا مە دئ نه‌خۆش بىت..." (ئیبراھیم: 2010: ل4)

د ئەقان ده‌برپیننین ل سه‌ری بۆمە دیاردبیت ب ئەگەرئ هه‌زاری و برسى و نه‌بوونیبیی هه‌ستکرن ب کیماسیبیکا زىدە هاتییەکرن، ل ئەقیرىیدا کار و پیشەیا شقانه‌تیبین وەکی ئامرازەک بەرامبەری ره‌شۆی هاتییە بکارهینان کو ب کەسەکى هه‌زار و ده‌ستکورت هاتییە نیشاندان و جەھى ئه‌وی نه دگەل مرۆقانه، بەلکو لگەل گیانه‌وەرین وەکی (پەز و سە) و کەسەکى پیس و بى سه‌روبەرە، هەتاکو خوارن و قەخوارنین ئه‌وان لگەل گیانه‌وەرانە، ئه‌ف هه‌ستا کیماسیبیی هه‌ردەم ده‌روون و گوھین ئەویدا دەنگقەدایە و کاریگه‌ریبیه کا نه‌رینى کریه سەر بارئ ئه‌وی يى ده‌روونى، لەوما ب ئەگەرئ ئەقى هه‌زاربیی ره‌شۆ هه‌ست ب کیماسیبیا ژیانى و نه‌بوونا خۆشى و قیانى دکه‌ت.

ل دویماهیکا ئەقان دهربپینان پاسته و خۆ ئەگەرىن ھەستکرن ب کیماسیبیت کو ھەزاربیه ئاماژه پیئهاتیبیه‌دان، گازندا ئەوئی چەندى دھیتە‌کرن کو نابیت ب ھیچ رەنگە کی ئەقان پۆزین نەبوونى و ھەزارى ھوسا ب ساناهى ژیربىكەين.

2.2- قەرەبۆکرن (بەدەلەھەکرن): ئەف قەرەبۆکرنە لدەف کارەكتەرین ئەقى رۆمانى ب دوو رەنگان بwooیه، هنده‌کجاران قەرەبۆکرنە کا نەریئى و خرابە و ب رېکا هنده‌ک رەفتار و کرييارىن نەباش ھاتىبىه کرن، هنده‌کجاران ڈى قەرەبۆکرنە کا ئەریئىبىه و ب رېکا رەفتار و کريyarىن ئەریئى ھاتىبىه کرن، ئەف چەندە لدویف کاودانىن تايىبەت بwooیه، ديسان قەرەبۆکرنا ئەریئى گەله‌ک زىدەترە، ھەروهسا د قەرەبوبوکرنا ئەریئىدا هنده‌کجاران خۆ دادگەھکرن ڈى دھیتە دىتن، کو ئەقە ڈى بەلگەيە‌کە بۇ ھەبوونا پىزەيە‌کا زىدەيىا قەرەبۆکرنا ئەریئى د ئەقان دهربپین و دانوستاندىن ئەقەكتەرین رۆمانى ب گشتى و ب تايىبەتى لدەف (رەشۇي):

"ئەرى... من بريyar دا بزقىرمە مال. بلا كەس پووته ب من نەكت، بلا

ئەز بەرمایىن بچووكىن خوه بخوم. ..." (ئىبراهيم: 2010: ل29)

"ھەر وئى ئىقفارى من جىڭارە هيلىان. من قەخوارنىن دىۋار هيلىان. من

داخوازا دختورەكى تايىبەت كر و دەست ب چارەسەرین كر. ..." (ئىبراهيم: 2010: ل32)

"من گەله‌ک ڈى رابۇرىي خوه ڈىبىر كر. گەله‌ک ڈى خەمىن بwooونە خەون.

بارى من سقك بwoo. من شىا بنىم. من شىا بچەمە د ناق خەلکى دا.

ل رۆزى دچوومە كارى ، و ب شەف ل مال ھەقال ل من كۆم دبwoo.

سوحبەت و يارى و جار ئەم پىكىفە دچوونە دەرى... " (ئىبراهيم: 2010: ل41)

ئەف ھەستکرنا ب کیماسیبیت ب رېکا هنده‌ک ھۆكار و رەفتارىن ئەریئى ھاتىنە قەرەبۆکرن پاشتى رەشۇي كارىن نەگونجاي و شاش يىئن وەكى قەخوارنىن كحولي و جىڭارە هيلىان و جارەكى دى زقپى مال بال خىزان و زارۇكىن خۆ ھەرچەندە سەرەدەرىكىندا ئەوان ھىش خراب بwoo لگەل ئەھىي و ل چارەسەرپىا خۆ گەپىيا ب رېکا نۇزدارىن بسپۇر و ھەولدا كاربىكەت و خىزان و زارۇكىن خۆ پى خودان بکەت و ھىدى ھىدى خەلەتىيىن خۆ دروستکرن و ھاتە سەرھشى خۆ و ب رۆز ھەردەم

کاردکر و شه‌ف ژی بۆخۆ لگەل هه‌قالان ده‌ردکەت و سوچبەت و یاری درکرن، داکو خۆ ژبیرقەکەت، ته‌نانه‌ت ئاماده‌بۇو ھەمی کاران بکەت و خۆ بھیلیت برسى تىنی زارۆک و خیزانان ئەھوی نەمین برسى و بیکەس.

2.3- گرییا باشترينى (گرییا خۆمەزن دىتنى): ئەف بنه‌مايه ب گشتنى لده‌ف ھەردوو کاره‌كته‌رین سەره‌کى بىيىن پۆمانى دياره، كو ھەر ئېك ژئەوان لدويف ئەو کاودانىن ده‌روونى بىيىن تىدا قيايىه ئەقىن گریيى بکەتە ئامرازەك بۆخۆ دياركىن و خۆ باشتريتىن ژ به‌رامبەرى، بەلى لده‌ف پەشۆي پتر دياردبيت، ئەفه ژى ب ئەگەرى زالدەستبۇونا زەلامى و ناشى نىر د جقاکى كورده‌واريدا، له‌وما ئەف گریيى وەسا كاريگەرتر و دىۋاوارتر لده‌ف ئەھوی كاره‌كته‌رى دھييته‌دىتن:

"ناقى من شىرۇويھ .. ھەقال دېيىزنه من شىر."

ژبه‌ر زىرەکى و مىرانىيىن من..." (ئىبراهيم :2010: ل3)

"من رۆلى خوه ب مىرانه دناف هه‌قالان دا ديار كر. ئەز بۇومە خۆشمىرى شۆرەشى..."

"ژبه‌ر زىرەکى و مىرانىيىن من. ھەقالا ناقى من كرە شىر...". (ئىبراهيم :2010: ل11)

"ناف و دەنگى من بەلاف بۇون. ئەز بۇومە شىر. كەسى نەگۆتە
من رەشۇ، يان رەشكۇ. رەشۇ و رەشكۇ مرن. ھەتا من بخوه ژى ناقى
بىن دروست ژبىر كر...". (ئىبراهيم :2010: ل12)

ئاشكرايىه ئەف ھەستا خۆ مەزن دىتن و گەلەك بۆخۆ داناندا (پەشۇ) كاريگەریيە كا مەزن لسەر كەسايىتى و بارى دەرروونى بىن ئەھوی كرييە كو خۆ ب مرۆقەكى ئازا و زىرەك و مىرانه بدانىت لده‌ف ھەقال و كەسىن دەروروبەرئ خۆ، ديسان دناف شۆپەشى ژى خۆ ب مرۆقەكى خۆشمىرى زىرەك و شىر دانايىه و ھەرب ئەقى ناقى هاتىيە نىاسين ھەتا ئەھوی پادھى كو ئەھوی بخۆ ژى ناقى خۆ بىن دروست ژبىركى بۇو كو (پەشۇ) بۇويە، قيايىه ھەرددەم لده‌ف ھەقالىن خۆ بىن ئاسايى و بىيىن شۆپەشى خوه بىنىتە پېشچاۋ و سالوخەتا خۆ و كەسايىتىيە خۆ دكەت و ب گۆتنا ھەقالان پېيىزا مەزناھىيىا خۆ دېبىھستىت، ئەف ھەستە ژى بىنگومان ئېك ژ گریيىن ھەستكرنە ب كىماسىيىن و دېبىتە نەساخى و ئىيىش و ئازارەكا دەرروونى لده‌ف ئەھوی.

۲.۴- گونگیدانا جفاکی: ئەف بنه‌مايه د ئەقى رۆمانپیدا ب شىيوه‌يەكى هەمەرهنگى دياردېبىت، كو هنده‌كجاران حەز و پەيوهندىيىن جفاکى و پەوشت و پەفتارىن جفاکى ئەرىئى و گونجايه و تاكەكەس ب دروستى چىكىريه كى جفاکىيە و تاكەكەس دېيت ب ئارامى لگەل حەز و ۋيانىن خۆ بىزىت و دېيتە ئەگەر ئەستبەركىدا بار و كەشەكى دەرروونىيىن گونجاي و باش، داكو تاكەكەس ل بەرامبەر هەستكىن ب كىماسىيىن خۆ ژىيرقەبكەت و بشىن ئەوان قالاهىيان تىزى بکەت د ژيانىدا، بەلى د هندهك بارىن دېتردا ئەف پەيوهندى و رەفتار و قىانا پەيوهندىيىا جفاکى نەرىئى و ژىنگەها مەرقۇي دېيتە ئاستەنگ و ب نەچارى مەرقۇ بەرەف نە ئارامى و روى ب روى بۇونا ئاستەنگ و ئارىشەيان دېيتە ژيانەكا تەننیايى دبورىنيت، كو ج گومان تىدا نىنە دېيتە ئەگەر ئەستىكەنەكا دەرروونىيىا نەرىئى و تاك دناف جفاكىدا ھەست ب گرىيىا كىماسىيىن دەكت.

"تو باش جياوازبا ئەم كەتىنى دزانى! ئەم ھېرکرن. ئەم كەتن زەرۇكەكا دەواردا... (ئىبراھيم: 2010: 14 ل)"

"ئەوا ھەفلا و ئەۋى شووشَا ئارەقى"

شيان كەنیا خەجى ژسەرئ من بىننە دەر.. من نەشىا خەجى ژېير بكم..." (ئىبراھيم: 2010: 26 ل)

"دېت ل ۋى وهلاتى، دناف خەلکى ۋى وهلاتى دا بەرداڭ تىشىتەكى ئاسايى بىت؟! دېت رەوشت و تىتالىن خەلکى ۋان وهلاتان، بەردانى ب كىماسى نەزانى؟!..." (ئىبراھيم: 2010: 30 ل)

د ئەۋان دەربىرىناندا ب دروستى بۆمە دياردېبىت، كو كارەكتەرئ سەرەكى (پەشۇ) د جىهانەكا كويرا بىن ئومىدى و پەوشەكا دەرروونىيىا خرابدا دبوورىت پشتى بېيارا بەرداڭا ھەقلىناخۇ (خەجى) داي و ژ زارۆكىن خۆ ژى دويىركەت و قىايىھ ب پېيىا ھەقال و ۋەخوارنا ئارەقى خۆ ژېيرقەبكەت و بۆخۇ ژى نەشيان ژ ئازار و كىماسىيىين ژيانى لدەف ئەۋى چىيىكەن، لە وما بېياردا كىشانى جىگارى و ۋەخوارنا ئارەقى بېيلىت، داكو ل رېكەكا دروست بگەرپىت و بشىت ئارام بېيت، دىسان ھەر ئەف دويىر بۇونە ژى ھەستەكا ب تىئىن بۇونى لدەف ئەۋى چىكىريه و ياش ژ ئەۋىفە د ئەقى

جیهانیدا بتني يه، كه وانه ئەق نەهامه‌تى و دژوارىيما زيانا ئەوي پشتى چووئى ئەلمانيا ل ئەويىرىخ
خىزانىن ئەوي بەربەلاقەبوبون ئەسته‌كى كىيماسىيىن بۆ چىكىرى و ئى دەريازبوبونا ئەوي ئا
بزەحەمەته، چونكى رەشۇ وەكى كەسەكىن جفاكى و سادە و وەكى تاكەكىن خەلکن گوندى گەلەك
ھەز ب پەيوەندى و تىتالىن جفاكى كريه و هەرددەم ئەوي ۋىيەتلىكىن ئەلەكىن ئەلەك
دناقىبەرا خۇ و خىزان و زارۇكىن خۆدا چىبىكەت.

2.5- شىوازى ژيانى: شىوازى ژيانى لدەق كارەكتەرئ سەرەكى (رەشۇ) ئى د ئەقى رۆمانىيدا ب
ئەقى شىوهى ل خوارىيە:

أ- كىيماسىيىا نەبوبونا ژيانە كا خۆش و بەختە وەرل دەرقەى وەلاتى، ئانکو كىيماسىيىا نەبوبونا ژيانە كا
نەخۆش و دژوار، بۇنمۇونە د ئەقان دەرىپىنەن:

"ھەر وەكى ئەز وى رۆزئى ھاتىمە ئى وەلاتى. كەتمە كەمپە كا بىن سەر
وبەر. مىقانىن وى ھەموو نېقە مروقق و نەساخ و خودان كارەسات

بۇون

ھەموو دېن خودان بۇون!..." (ئيراهيم: 2010: ل32)

ئارمانجا سەرەكىيىا رەشۇ ئەوەكى هەرددەم پىكۈلكرىيە بگەھىتە ژيانە كا بەختە وەر و
ئاسوودە، نەخاسىمە پشتى چوووئى ئەلمانيا، بىن گومان ئەق ئارمانچە ئى پىرۇز و گرنگ و
ئەرىئىنىيە، چونكى بەرى گەھشتىن ئەوي بۆ ئەلمانيا ناقىبىرى كەسەكىن گەلەك سادە و ساكار بوبوئە و
ۋىيەتلىكىن خۆ لگەل ئەوان گەھۆرپىن و پىشىكەفتىن وېرى بگونجىنىت، دەرئەنچام ھەست ب كىيماسىيىن
دەكت، ژېرکو ھەر ژ دەسىپىكى ژيانا ئەوي ل ئەلمانيا ل كەمپىن ئاكىنجى دېيت و لگەل كۆمە كا
كەسىن نەساخ و بىن خودان، ئەق بارى دەرەنچام دېيتە ئەگەرەكى سەرەكى كو ژيانا ئەوي
يا دژوار و سەخت بىت.

ب- كىيماسىيىا دويىبوبون و نەگەھشتىن ب ھەۋىن (خەجىن) و كچىن خۆ(ئەقىن، ژيان) ئى، وەكى
د ئەقان پارچەيىاندا دىيار:

"ئەز درىئىز ناكم. من خوه گوھارت. ئەز بۇومە مروققە كى دى. ئەز
بۇو مە خودان كار و ھەقال و پارە ..

پارین من د کیم بون، لئى تيرا من دکرن. تاييهت پشتى من جگاره و
هه‌موو فه‌خوارنین کحولی هیلاين..." (ئيراهيم: 2010: ل33)

"من ڙن ڦيركربون. من هه‌موو ڙن وه کو خه‌جن د هڙمانن..." (ئيراهيم: 2010: ل42)

پشتى ڙيانا که مپن و ده‌ركه‌فتنه ڙ که مپن په‌شو وه کي هه رکه‌سنه کن دى ين ئاسايي مافن ڙيان و کارکرنى بؤ ده‌سته به‌ر دبیت، ب تاييهتى ڙي پشتى ڙ خيزان و زاروکين جودا دبیت و ڙ ئهوان دوير دکه‌قيت، دبىنین هه‌ولددەت بؤ خوک كاريکەت دا پى بزىت و خوپى خودان بکەت، هه رچه‌ندە بارودوخه‌کى نه‌گونجاي و نه‌خوشە ده‌منى مرۆف ڙ خيزان و زاروکين خو دوير دکه‌قيت، بهلى لده‌ف په‌شوي ئه‌ف باره بورویه ئه‌گه‌رئ ئارامى و ئاسووده‌يى و شيايىه كيماسى و قلاه‌هيبىن زيانى پى پربکەت، ديسان کار و ڙيانا ئه‌وى باشتى لىهات پشتى جگاره و فه‌خوارنین کحولی هیلاين، چونکى مه‌زاختنه‌ک زىدە دکر بؤ جگاره و مادده‌يىن کحولى، له‌وما گه‌شبينييە کا مه‌زن و به‌يىز لده‌ف په‌شوي دياردبىت پشتى کار و هه‌قال بؤ په‌يدا دبن، هه رئ‌فه بوروينه ئه‌گه‌ر ڙ ئارىشه‌يىن خيزان و زاروکان دويربىت و ڙ خه‌مېن ئه‌وان فه‌در دبیت، ته‌ناهت هه‌مى ڙن لده‌ف ئه‌وى وه کي خيزانان ئه‌وى يليهاتبۇو و چ پوويته ب نفشن ڙنى نه‌دکر، ئاشکرا ئه‌فه ب ئه‌گه‌ر ئه‌وان ئارىشه و ئاسته‌نگان بورویه ئه‌وين ڙنا ئه‌وى ب سه‌رى ئه‌وى هيئاينه، کو په‌شبينييە کا زىدە د ده‌روونى ره‌شويدا.

2.6- ئارمانجدارى: لدويق ئه‌قى بنه‌ماين دبىنین ئارمانجا سه‌ره‌كىيا ره‌شوي گه‌هشتنه ب خيزان و هه‌قزىن و كور و كچىن خو، ئه‌فه ڙي ئارمانجە کا پيرۆز و ئه‌ريئىيە و هه‌ردهم گه‌شبينه و باوه‌رييا ئه‌وى ئه‌و بورو کو هه‌ر دى ره‌زهك هييت ب ديدارا ئه‌وان شاد بىته‌فه و جاره‌كا دى درېزه ب ئه‌قى ڙيانى بدهن، هه‌روه‌سا ئارمانجە کا دى ئه‌وه کو ده‌منى مرۆف ڙ جفاكى خو دويردکه‌قيت نابىت تىتالىن ئابىنى و جقاکى بىن ئه‌ريئى و پيرۆز ڦيربکەت و پشتگوھ باقىزىت، چونکى ئه‌ف چه‌ندە دبىته ئه‌گه‌ر بىن ره‌شتبوونا مرۆقى و كه‌سايەتىيا مرۆقى دناف جقاکىدا پى سقك و کييم دبىت، هه‌روه‌کى د ئه‌قان ده‌رېناندا هاتىه نيشاندان:

"من ڙي دفيا بىمه مرۆقه‌کى دى. من ڙي دفيا بزىم. من ڙي دفيا دنياين و خه‌مېن وئى ڦيربكم..." (ئيراهيم: 2010: ل42)

" من چیا خه‌جی ببینم! من چیا هنده‌ک پرسیارا ژی بکم! من چیا بزانم
کا ئه‌وئ ئاگه‌ه ژ‌کچا خوه هه‌یه چ کار دکت؟! من چیا بزانم کا ئه‌و
ژی رازیبیه یان نه؟ ..." (ئیبراھیم: 2010: 54)

"تنى من دقیا تشتەکی ژ‌زیان و ئه‌قینى بزانم! تنى من دقیا بزانم کا
ئه‌قین ژی گەھشتیبیه ژیانى؟! ئه‌و ژی کەتیبیه تورا وی؟! ئه‌وئ ژی
ئه‌و ری ھەلبزارتیبیه؟ یان ئه‌وا من گوھ لى بووی ھەموو درهون؟!" (ئیبراھیم: 2010: 72)

د ئەفان چەند دېراندا گەلهک ب روھنى ئارمانجا پیرۆزا رەشۆی دیاردبیت، کو بربیتیبیه ژ‌ئاشنابوون
و لیزقپینى بۆ خیزان و ھەقزین و زارۆکین خۆ، داکو ژیانه‌کا دى دووباره ئاقابکەن و پیکفە بزین،
ھەر ژبەر ھندى پیکۆلەکا زىدەکریه و ھەمى ئەلمانیبیا گەربیا ھە دەنگوباسەکى ژ‌ئهوان بزانیت
و ئهوان بگەھینیتە ئىلک و ژیانى ئاقابکەتەقە، ژبەرکو بەرگەیا نەبوون و دویربۇونا ئهوان ناگریت
و ئىدى نەشیت دویرى ھەقزین و زارۆکین خۆ بزیت و ژیان ل بەر ئه‌وی بوویه ژوورەکا تارى و
گرتى، بەلنى ب مخابنیقە دویماھىكى ئارمانجا ئه‌وى ب دروستى ناهیتە بجهھینان و نەگەھشتیبیه
ئومىدا خۆ یا سەره‌کى، لەوما ھەقزیناخۆ دويقادا خۆ ژی دکۈزۈت و ھەر ل بەرلینى ل گۆرسەنانا
بىن خودانان دھىنە فەشارتن.

ئەنجام:

1- دارپشتن و پارقه‌کرنا رۆلنى کاره‌کتەران و دیارکرنا رەھەندىئىن ئهوان بىن دەرروونى و
سەرەددەریکرنا ئهوان دگەل پوویدانىن ۋۆمانى ئاماھىيە بۆ فەرە ۋەشكەنبىرى چاپۇكى و
بەھرەممەندىبىا ۋۆماننۇقىسى.

2- د ۋۆمانا "خەجا بەرلینى" دا، بىنەمايى سەرەکىيىن ھەستکرن ب كىيماسىيىن گەلهک ب كارىگەرانە
بەرخەستەبوویه و ب روھنى و دروستاھى رەنگەدانان ئەقى بىنەمايى د ۋۆمانىدا ئاشکرايە، ئەق
ھەستکرنە ژی بوویه گىرىيە کا كىيماسىيىن لەھ فەرەکتەرئى سەرەكى (رەشۇق)، کو چارەسەریبا
ئه‌وئ ب ئىكچارى نەبوویه، دىسان ھەر ئەق ھەستکرنە ب كىيماسىيىن بوویه ئەگەر ئىتكچوونا
رەوشادەرروونىبىا (رەشۇق) کو بوویه كەسەكى خۇویست و خۆپەرسىت.

- 3- هه‌رچه‌نده (په‌شۆ) ای هه‌ولدایه قه‌ره‌بؤیا ئه‌وان ئاسته‌نگ و کیماسییان بکهت، ئه‌وین د قۇناغىن جۆراوجۆرین ژیانی هاتینه د پیکا ئه‌ویدا، بېلی بى ئه‌نجام بwooينه؛ چونكى گله‌ک جاران بنه‌ماين هه‌ست ب خۆ مه‌زن دیتنى لده‌ف زال دبیت.
- 4- (رەشۆ) و (خەجى) د گله‌ک بیا‌قاندا، وەکه‌فن و ج ئیک ژ ئه‌وان دان ب بنه‌ماين شاشى و کیماسییئن هه‌قدوو نه‌کرینه، ب تىن ل دویماهیکا رۆمانى د هنده‌ک بارىن گله‌ک کیمدا، ئه‌ف بنه‌ماين دانپیدانى بەرجه‌سته دبیت، لى ئه‌و ژى نه يى راستگۆيانه‌يە و ب تىن، بۆ رازىكىن و سەردارنا ئیکودوویە.
- 5- بنه‌ماين گریبا هه‌ستکرن ب خۆ مه‌زن دیتنى لده‌ف هه‌ردوو کاره‌کتەرین سەرەکى (په‌شۆ و خەجى) د هنده‌ک بواراندا بەرجه‌سته دبیت، نەخاسمه دەمن بابهت يى هه‌ستیاربیت، وەکى پەروه‌رده‌کرنا زارۆك و برىقەبرنا مال و خىزانى، بىگومان ئەقە بۆ كەسايەتىبىا ئه‌وان دزقېبەقە.
- 6- لدويىف بنه‌ماين تىۋرا "دەرۇونشىكارىبىا كەسايەتىبىا" ژانايىن دەرۇونى (ئەدلەر)ى و بنه‌ماين شىۋاھى ژیانى د ئەقىن رۆمانىدا، وەسا دىاردېبىت شىۋاھى ژيانا رەشۆي گله‌کا خراب و نەگونجاي بwooينه، كو ئه‌و ژى ب ئه‌گەرئ ئه‌وان سەرەدەرېكىن و کارىن شاش و كریت ئه‌وین ژلايىن بwooينه، وەكى: پەكەفتىنا له‌شى، ژيانا ئاوارەيىبىن، سەرەدانكرنا جەھى لەشفرۆشان و دەم بۇوراندىنى ل ويئى، دويىركەفتىن ژ مال و زارۆك و هەۋەنلىقىنى، قەخوارنا بىسنوورا مەيىن و ب هەدەرداナ پارەيىن خۆل کارىن پويچ و خراب.

لىسته‌یا ژىيەران:

ب زمانى كوردى:

- 1- ئەدلەر، الفرييد(2005)،و: شوکر سليمان، بوزانه‌وهى سايکۆلۆزىيەت له ژياندا، ج 1، بلاوكراوهى دەزگاي وەرگىران، هه‌ولير.
- 2- نادلەر، ئالفةرد(2008)،و: سيدە داود عەلى و فرمىسىك رزگار محمد، ناسىينى سروشتى مەرۆف، ج 1، چاپخانەي گەنج، له بلاوكراوهەكانى خانەي چاپ و پەخشى رېنما، سليمانى.
- 3- نىبراھيم، حەسەن(2010)، رۆمانا (خەجا به‌رلەنى)، ج 1، چاپخانانە‌وزاد قەفتانىيان، سليمانى.

- 4- ئیمامی، نه‌سپوللا (2018)، و: سه‌نگه‌ر نازم و ھیمداد حوسین، بنه‌ما و میتۆدەکانی چەخنەی ئەدەب، ج 1، ناوەندى ئاواير بۆ چاپ و بلاوکردنەوه، ھه‌ولیر.
- 5- حاجى، عبدى (2008)، چەند تىئورەكىن رەخنا ئەدەب، ج 1، چاپخانا حاجى ھاشم، دەزگە‌ها سپىرىز، دەھوك.
- 6- پەسپول، ھەلمەت بايز (2012)، رەھەندى دەرروونى لە چىرۇكەکانى شىرزاد حەسەندا، ج 1، چاپخانەي موکريانى، دەزگاي توېزىنەوه و بلاوکردنەوه مۇکريانى، ھه‌ولیر.
- 7- پەئوف، لوقمان (2017)، رەخنەی ئەدەب، ج 2، چاپخانەي کارو، سليمانى.
- 8- صليوه، هاۋزىن (2013)، رەھەندى دەرروونى لە شىعرەکانى له تىف ھەلمەندا، ج 1، چاپخانەي رۇزھەلات، يەكىتى نووسىرانى كورد مەلبەندى گشتى 52، ھه‌ولیر.
- 9- عبدالرحمن، حسین عثمان (2018)، (فەلىتىن قوتۇ) و نارسىسم - خواندنه‌كا چەخنەبى دەرروونشىكارى، گ.زانکۆيا زاخو، پەربەندا 6، ژ(1).
- 10- عبدالوللا، پىتشەو (2013)، سايکولۆژيائى شىعرى كوردى، چاپخانەي حاجى ھاشم، بلاوکراوهى ئەكاديمىيەي كوردى، ھه‌ولیر.
- 11- فەھمى، مۇستەفا (----)، و: سەلاح سەعدى، دەررووندرۇستى، نارين.
- 12- قطوس، بهسام (2011)، و: محمد تاتانى، دەروازەيەك بۆ میتۆدەکانی چەخنەي ھاوجەرخ، ج 1، چاپخانەي شقان، سليمانى.
- 13- معروف، كمال (2012)، تىئورە نوييەکانى چەخنەي ئەدەب، چاپخانەي لەريا، سليمانى.
- 14- مەنتك، حەممە (2018)، میتۆدەکانى چەخنەي ئەدەب، ج 1، نوسينگەي تەفسىر بۆ چاپ و بلاوکردنەوه، ھه‌ولیر، 2018.
- ب زمانى عەرەبى:**
- 1- ابادي، شفيع و وناصرى، عبدالله و رضا، غلام (1392ھ.ش)، نظرىيە هاي مشاوره و روان درمانى (نظريات الاستشارة والعلاج النفسي).
- 2- أدلر، ألفريد (1996)، ت: د.عبدالعلي الجسماني، سيكولوجيتك في الحياة كيف تحياها، ط 1، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت.
- 3- أدلر، ألفريد (2005)، ت: عادل نجيب بشرى، معنى الحياة، المجلس الأعلى للثقافة، القاهرة.
- 4- أدلر، ألفريد (2022)، بحث جامعي، كلية العلوم الإنسانية، جامعة مولانا مالك ابراهيم الإسلامية الحكومية مالاج.

گوفاری قه‌لای زانست

گوفاریکی زانستی و هرزی باوه‌پینکراوه له لایهن زانکۆی لوپناني فه‌پهنسی ده‌ردەچیت-هه‌ولیر-کوردستان-عیراق
به‌رگی (۹) - ژماره (۳)، پايز ۲۰۲۴

ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

۵- افیانطا، علی محفوظ (2022)، تصویر الشخصية الرئيسية في نص المسرحية "الأغلال" لفليكس فارس بالنظريّة الفريد آدلر، بحث جامعي، كلية العلوم الإنسانية، جامعة مولانا مالك ابراهيم الاسلامية الحكومية مالانج.

۶- المختاری، زین الدین (1998)، المدخل الى نظرية النقد النفسي، تلمسان، منشورات اتحاد الكتاب العرب.

۷- المليجي، حلمي (2001)، علم نفس الشخصية ، ط ۱، دار النهضة العربية بيروت، لبنان.

۸- بیدس، امیل خلیل (1986)، قضایا فی التحلیل النفسي، ط ۵، دار الافق الجديدة، بيروت.

۹- رضا افقی عقدا و محسن زمانی و علی علی محمدی، دراسة نفسیة لشخصیة عنترة فی ضوء نظریة "آدلر" ، مجله الجمعیة الإيرانیة للغة العربیة وأدابها، العدد (40)، 1395.

۱۰- غریب، روز (1971)، تمہید فی النقد الأدبي، ط ۱، دار المکشوف للطباعة و النشر، بيروت.

ب زمانی فارسی:

۱. اتو کلاینبرگ، ۱۳۸۶. روان شناسی اجتماعی، ترجمه‌ی: علی محمد کاردان، چاچ چهاردهم، انتشارات علمی فرهنگی، تهران.

۲. آلفرد آدلر، ۱۳۷۹. شناخت طبیعی انسان، ترجمه‌ی: طاهره جواهرساز، انتشارات رشد، تهران.

۳. سیروس شمیسا، ۱۳۸۳. نقد ادبی، چاپ چهارم، انتشارات فردوس، تهران.

عباس عرب و حق پناه، ۱۳۹۰. تحلیل روان شناختی اشعار صعالیک بر اساس مکتب آدلر، نشریه‌ی زبان و ادبیات عربی، شماره پنجم.

۴. شعاعی نژاد، علی اکبر، ۱۳۸۵. روان شناسی رشد، نشر اطلاعات، چاپ نوزدهم، تهران.

۵. علی دهقان؛ سهیلا قسمی، ۱۳۹۱. نقد روان شناختی آثار فروغ فرخزاد بر اساس مبانی روانکاوی فروید و آدلر، فصلنامه‌ی علمی پژوهشی زبان و ادبیات فارسی، سال چهارم، شماره ۱۲، دانشگاه سندج.

۶. فریبا صادقی؛ ناهید اکبری؛ سوزان جهانیان، ۱۴۰۰. واکاوی سروده‌های پروین اعتصامی با رویکرد بر نظریه واکنش (جبان مضاعف) آلفرد آدلر، فصلنامه‌ی علمی پژوهشی زبان و ادبیات فارسی، سال سیزدهم، شماره ۴۷، دانشگاه سندج.

ب زمانی ئینگلیزی:

1-Ryckman, Richard M. (2008). Theories of Personality. Belmont: Thomson Wadsworth.

2-Schultz, Duane P. & Sydney Ellen Schultz. (2004). Theories of Personality . Belmont: Thomson Wadsworth.

The Embodiment of the Elements of Personal Psychological Theory of the Scientist Adler for the novel Khaj Al-Berlin by the novelist

Hassan Ibrahim

Shvan Qasim Hasan

Department of Kurdish Language, Faculty of Humanities, University of Zakho, Kurdistan Region, Iraq

shivan.qasim@uoz.edu.krd

Dawlat Mohammed Ahmed

Department of Kurdish Language, Faculty of Humanities, University of Zakho, Kurdistan Region, Iraq

dewletmihemed@gmail.com

Keywords: *Psychological Analysis of Personality, Feeling Inferior, Alfred Adler, Khaj Al-Berlini, Rasho.*

Abstract:

The novel, Khaj Al-Berlini by Hassan Ibrahim, is considered the most important literary genre with in literature, and it is also an effective tool for embodying social life and customs within Kurdish society in all its sects. It is one of the Kurdish novels in which the lifestyle and social personality of the Kurdish characters, different levels and types, are reflected in it .

The literary criticism of the school of psychoanalysis in its entirety and the theory of personal psychological analysis, in particular, of the scientist Alfred Adler is one of the most important psychological theories that paid clear attention to the personal components, which has a great relationship with the human personality, that mentions the social dimension of the human personality. As for the psychological theory for the scientist Freud, which focuses on the unconscious and the human instinct. The scientist Adler believes that the worker and the social conditions block the human interactions within society and prepare the sexual instinct for these interactions between characters. For this reason, what is meant by the psychological personality theory of the scientist Adler in the novel Khaj Al-Berlini by Hassan Ibrahim. We chose the

aforementioned novel as a special sample for this study and entitled "The Embodiment of the Elements of Personal Psychological Theory of the Scientist Adler for the novel Khaj Al-Berlin by the novelist Hassan Ibrahim", we applied the descriptive-analytical approach to this study .

ملخص:

تعتبر الرواية أهم نوع أدبي داخل الأدب، كما أنها اداة فعالة لتجسيد الحياة الاجتماعية و العادة داخل المجتمع الكردي بكل طوائفه، تستطيع القول بأن الرواية أصبحت مرآة تتعكس من ضل لها الأداء والحالات النفسية للكاتب والرواية كمل رسالة الكاتب إلى المتلقي وتعكس فيها الوضع النفسي للكاتب و ربوية (خج البرلينية) للكاتب (حسن ابراهيم) هي احدى الروايات الكردية و التي تعكس فيها اسلوب الحياة و الشخصية الاجتماعية للشخصية الكردية ومستويات و أنواع مختلفة.

ان النقد الأدبي لمدرسة التحليل النفسي بصورة كاملة و نظرية (تحليل النفسي الشخصية) بصورة خاصة للعالم (الغريد أدلر) هي احدى أهم النظريات النفسية التي أولن اهتماما واضيحا بالمقومات الشخصية وللتي لها علاقة كبيرة بالشخصية الإنسانية والتي تذكر على البعد الاجتماعي للشخصية الإنسانية و أما النظرية النفسية للعالم (فرويد) والتي تركيز على اللاوعي والغريرة الإنسانية. يعتقد العالم (أدلر) بأن العامل و الحالات الاجتماعية يصدرون التعاملات الإنسانية داخل المجتمع ويستعد الغريرة الجنسية عن هذه التعاملات بين الشخصيات ولهذا السبب فان مقصود بالنظرية الشخصية النفسية للعالم (أدلر) في رواية (خج البرلينية) للكاتب (حسن ابراهيم). فمنا باختيار الرواية المذكورة كعينة خاصة لهذه الدراسة وتحت هذا العنوان (تجسيد مقومات النظرية النفسية الشخصية للعالم (أدلر) لرواية (خج البرلينية) للروائي (حسن ابراهيم)) قمنا بتطبيق المنهج (الوصفي - التحليلي) لهذه الدراسة.